

ВІДГУК
офіційного опонента
професора кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II,
доктора педагогічних наук, професора КУЧАЙ Тетяни Петрівни
на дисертацію НАГОРНОЇ Катерини Володимирівни на тему:
«Формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи
у процесі професійної підготовки»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. На сучасному етапі Україна перебуває у важкій ситуації воєнного конфлікту, економічної нестабільності, низького рівня життя населення, переміщення населення та втрати ним засобів існування та зовнішніх чинників, що спричинили велику кількість соціальних проблем. Суспільство ставить нові вимоги до фахівців «нового покоління» – бути креативними, гнучкими, здатними до пошуку нестандартних рішень соціальних проблем. Змінений вектор соціальних проблем, активна цифровізація суспільства та соціальної сфери, міжнародна інтеграція – це чинники, що вказують на потребу формувати інтегративну якість фахівця соціономічного профілю готового до впровадження нових технологій, методів та форм соціальної допомоги. Традиційних форм підготовки фахівців з соціальної роботи недостатньо для формування конкурентоздатного професіонала. Необхідним є формування інноваційної компетентності, готовності створювати нові проєкти, генерувати й реалізовувати нові ідеї, використовувати сучасні цифрові технології. Саме тому, формування інноваційної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки є ключовим завданням закладів вищої освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів та природокористування України за темою «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561) та відповідно до наукового напрямку кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з інформування населення, постраждалого від надзвичайних ситуацій» (номер державної реєстрації 0118U003804).

Найсуттєвіші наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертанткою на основі аналізу психолого-педагогічної теорії і педагогічної практики проаналізовано

проблему формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці, розкрито зміст та структуру поняття «інноваційна компетентність»; охарактеризовано методологічні підходи формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи в професійній підготовці; обґрунтовано педагогічні умови формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці у ЗВО; конкретизовано структурні компоненти, визначено критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці; розроблено та експериментально перевірено модель формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці у ЗВО.

Нові факти, одержані здобувачкою. Безперечною є наукова новизна дослідження, де:

- *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці у ЗВО, що комплексно поєднує у собі науково-методологічний, організаційно-діяльнісний та оцінювально-результативний блоки, котрі відображають цілісну систему формування інноваційної компетентності у процесі навчання;

- *охарактеризовано* зміст та структуру інноваційної професійної діяльності бакалаврів з соціальної роботи; зміст та структуру інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи;

- *визначено* педагогічні умови формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці у ЗВО (перманентне забезпечення інтеграції інновацій у зміст освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з соціальної роботи; цілеспрямоване застосування інтерактивних освітніх технологій, інформаційно-комунікаційних засобів у цілісному поєднанні з навчальними завданнями творчого і дослідницького характеру; системна організація індивідуальної та спільної навчальної роботи здобувачів освіти із реалізацією етапів вивчення, розроблення та впровадження інновацій у соціальну сферу) та шляхи їх реалізації;

- *уточнено* зміст: понять «інноваційна професійна діяльність», «інноваційна професійна діяльність бакалавра з соціальної роботи», «інноваційна компетентність»; компонентів інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практично-діяльнісний та рефлексивний); критеріїв (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний та творчо-креативний), показників та рівнів (низький, середній, достатній і високий) сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи;

- *сформульовано* визначення поняття «інноваційна компетентність бакалавра з соціальної роботи» як багаторівневе інтегроване утворення на основі об'єднання мотиваційних, рефлексивних, когнітивних та діяльнісних компонентів, які формують

його якість, що проявляється у здатності і готовності до здійснення інноваційної діяльності у межах виконання професійних завдань у сфері соціальної роботи і засновані на організації досліджень, створенні й впровадженні інновацій через застосування відповідних методів, методик, засобів, технологій та форм;

– *удосконалено* зміст та методику підготовки фахових молодших бакалаврів соціальної роботи (запровадження комплексу навчальних завдань проєктного характеру до змісту освітніх компонентів («Теорія і практика соціальної роботи», «Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю», «Соціальне лідерство та командоутворення», «Моніторинг у соціальній роботі», «Соціальне проєктування», навчальних і виробничих практик); завдань для науково-дослідницької роботи; методів та методик проведення навчальних занять з використанням інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій (проблемне та кооперативне навчання, кейс-метод, метод проєктів, ділові ігри, мозковий штурм, World Café, портфоліо, SWOT-аналіз); розроблення діагностичного інструментарію для встановлення рівнів сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи;

– *подальшого розвитку* набули теоретичні положення щодо формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи, побудови та функціонування моделі формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці.

Особистий внесок здобувачки. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій обґрунтовано авторський підхід щодо вирішення важливого наукового завдання – формування інноваційної компетентності бакалаврів соціальної роботи в процесі професійної підготовки. Наукові положення, висновки та пропозиції, що представлені в дисертаційному дослідженні, є результатом самостійної роботи авторки і повністю відповідають вирішенню завдань дисертації відповідно до поставленої мети. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів. Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес ЗВО авторської моделі формування інноваційної компетентності бакалаврів із соціальної роботи та методичних рекомендацій до проведення практичних занять з дисципліни «Теорія і практика соціальної роботи» для студентів спеціальності «Соціальна робота та консультування».

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення теоретичних і методичних засад формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи; підготовки

посібників, програм освітніх компонентів; у системі післядипломної педагогічної освіти; у професійній діяльності педагогічного персоналу ЗВО.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація має традиційну структуру, що включає анотацію, вступ, три розділи з відповідними списками використаних джерел, висновки та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 284 сторінки та містить 9 таблиць і 32 рисунка. У вступі авторка обґрунтовує актуальність обраної теми дослідження, чітко визначає об'єкт і предмет дослідження, формулює мету й завдання, а також окреслює методологічний апарат, необхідний для їх розв'язання. Структурні компоненти трьох розділів логічно вибудовані та послідовно демонструють траєкторію наукового пошуку від встановлення теоретико-методологічних засад через розроблення авторської моделі педагогічної системи до експериментальної верифікації її ефективності. Розділи органічно взаємопов'язані та цілеспрямовано орієнтовані на вирішення завдань, визначених у вступі, що підтверджується структурованими та аргументованими висновками до кожного з них.

У **вступі** комплексно представлено науковий апарат дослідження: обґрунтовано актуальність обраної теми, чітко сформульовано мету та систему завдань дослідження, визначено методологічний інструментарій наукового пошуку. Належним чином розкрито наукову новизну отриманих результатів та їх теоретико-практичне значення для педагогічної науки і практики. Детально висвітлено процес апробації результатів дослідження та представлено повний перелік публікацій за темою дисертації. Коректно зазначено структурні компоненти роботи та її загальний обсяг.

У **першому розділі** висвітлено теоретико-методологічні засади формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці. Розкрито формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи як сучасної проблеми підготовки фахівців соціономічних професій.

Наголошено, що проблема якісної професійної підготовки фахівців з соціальної роботи до сьогодні розглядалася у досить великій кількості наукових доробків, у яких висвітлено різносторонні аспекти та результати досліджень, зокрема: зміст і значення інноваційної діяльності, теоретичні засади інноваційної діяльності, формування інноваційної компетентності фахівців, формування професійної культури інноваційної діяльності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей, розвитку емоційного інтелекту, формування мотивації.

Підготовка фахівців з соціальної роботи до впровадження інновацій в соціальну сферу була визначена одним із пріоритетних напрямів ще у минулому десятиріччі. Нині у педагогічних наукових дослідженнях та методичних розробках описуються можливості розв'язання проблеми формування інноваційної компетентності майбутніх фахівців через цілеспрямоване впровадження інноваційної технології або проєктного навчання. Визначено

та охарактеризовано зміст та структуру інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у межах виконання професійних завдань роботи проєктного характеру. Встановлено, що інноваційна професійна діяльність бакалавра з соціальної роботи вимагає від нього специфічної роботи, що виходить за межі діяльності за звичним зразком і вимагає винайдення, розроблення та впровадження чогось нового. Саме така діяльність ґрунтується на попередньо набутій системі спеціальних знань, умінь, навичок та якостей, які й складають певну компетентність. На основі проведеного дослідження було встановлено, що у фахівця соціальної роботи для виконання інноваційних завдань проєктного характеру завдань мають бути сформовані необхідні знання, уміння та навички. Окреслено сучасні провідні практики формування інноваційної компетентності фахівців. На основі проведеного аналізу світових та національних практик формування інноваційної компетентності у професійній підготовці, зокрема й фахівців з соціальної роботи, було виділено провідні напрями організації освітнього процесу, а саме: спрямованість методики навчання на розвиток навчальної діяльності студента на основі виконання завдань, що засновані на проєктній діяльності, організацію професійної підготовки фахівців на основі застосування технологій інтерактивного навчання; широке залучення студентів до спільної інноваційної діяльності у ЗВО та за його межами; застосування в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій та реалізацію змішаного навчання; використання проєктно-орієнтованого навчання; дизайн-мислення, STEM- та STEAM-освіти, цифрових освітніх технологій, застосування інкубаторів інновацій та стартап-шкіл, менторство та коучинг.

Охарактеризовано методологічні підходи у формуванні інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи в професійній підготовці (компетентнісний підхід, системний підхід, інтегративно-діяльнісний підхід, середовищний підхід, особистісно-орієнтований підхід, творчий підхід, акмеологічний підхід, проєктний підхід, інформаційно-цифровий підхід).

Дані підходи у формуванні інноваційної компетентності бакалаврів передбачають: розроблення та впровадження онлайн-курсів та освітніх платформ; використання великих даних для аналізу освітнього процесу та персоналізації навчання; впровадження штучного інтелекту у освітній процес; гнучкіший і персоналізованіший підхід до навчання; інтеграцію різних дисциплін та областей знань; безперервне навчання та підвищення кваліфікації; розвиток м'яких навичок, комунікативних навичок, робота в команді, лідерство, вирішення проблем, критичне мислення, креативність.

У **другому розділі** розкрито теоретико-методичні аспекти формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки. Обґрунтовано педагогічні умови формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки та шляхи їх реалізації. Перманентне

забезпечення інтеграції інновацій у зміст освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з соціальної роботи; цілеспрямоване застосування інтерактивних освітніх технологій, інформаційно-комунікаційних засобів у цілісному поєднанні з навчальними завданнями творчого і дослідницького характеру; системна організація індивідуальної та спільної навчальної роботи здобувачів освіти з реалізацією етапів вивчення, розроблення та впровадження інновацій у соціальну сферу. Забезпечення педагогічних умов має бути реалізовано через:

- оновлення змісту навчального матеріалу (наповнення змісту інноваційними складовими; інтеграція різних освітніх компонентів, знань з різних областей і наук; застосування в навчальному процесі сучасних технологій і засобів; розроблення спеціалізованих навчальних завдань інноваційного та проєктного характеру);

- формування мотивації студентів до інноваційної та навчальної діяльності (системне ознайомлення з сучасними інноваціями у соціальній сфері; спрямованість навчальних завдань на розроблення реальних проєктів та завдань, використання ігрових методів, форм та технологій; залучення здобувачів освіти до участі у виконанні проєктів різних організацій та установ);

- формування освітнього середовища (поєднання очної і дистанційної форм навчання; застосування сучасних інформаційно-комунікаційних засобів; розроблення та впровадження електронних навчальних курсів, онлайн курсів з елементами інноваційної діяльності та освітніх платформ; широке використання баз даних для організації навчання; впровадження штучного інтелекту у освітній процес; реалізація принципу гнучкості та персоналізації у навчанні);

- підвищення педагогічної майстерності викладачів та їх професійної підготовки (безперервне навчання шляхом стажування, підвищення кваліфікації, ознайомлення з сучасними інноваціями);

- організацію навчальної роботи здобувачів освіти (реалізація педагогічних технологій і засобів, спрямованих на формування здатності до вирішення творчих і проєктних завдань, розвиток м'яких і комунікативних навичок, умінь ефективної роботи в команді, лідерських якостей; перманентне застосування в навчальному процесі спеціалізованих навчальних завдань інноваційного та проєктного характеру, у поєднанні інтерактивних технологій, сучасних методів, форм та засобів навчання). Розроблено модель формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у професійній підготовці ЗВО.

Охарактеризовано методику формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у ЗВО, що складається із застосування таких методів навчання: інтерактивних методів (метод проблемного навчання, кейс-метод, мозковий штурм, метод проєктів, ділові ігри, World Café, метод кооперативного навчання); проєктно-дослідницьких

методів (методи науково-дослідницької роботи студентів, метод стартап-проектів, інноваційні лабораторії); рефлексивно-оцінювальних методів (портфоліо, SWOT-аналіз); цифрових та технологічних методів (віртуальні та доповнені середовища, онлайн-курси та вебінари, гейміфікація).

У **третьому розділі** висвітлено експериментально-дослідну роботу з перевірки ефективності формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи в професійній підготовці у ЗВО.

У результаті проведеної роботи виокремлено компоненти, критерії, показники й рівні сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи. На основі аналізу змісту і структури інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи конкретизовано структурні компоненти інноваційної компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практично-діяльнісний та рефлексивний. Визначені компоненти стали в основі розроблення критеріїв, показників та рівнів сформованості інноваційної компетентності.

Мотиваційно-ціннісний компонент об'єднує сукупність стійких особистісних якостей, переконань і цілей для знаходження, освоєння й упровадження інновацій у соціальній роботі, спрямованих на досягнення кращих результатів і розвитку соціальної практики. Когнітивний компонент інноваційної компетентності пов'язаний зі знаннями інноваційних технологій і методів їхнього використання у фаховій діяльності, вміннями аналізу проблем, генерування нових ідей і прийняття вмотивованих рішень для отримання якісніших результатів соціальної роботи. Практично-діяльнісний компонент об'єднує здатності із розроблення, упровадження й розвитку інноваційних підходів у соціальній роботі завдяки застосуванню нових знань, методів і технологій, пов'язаних із досягненням кращих результатів, готовністю до креативності, рефлексії й безперервного фахового розвитку в цій сфері.

Рефлексивний компонент інноваційної компетентності роботи вміщує сформованість здатності до аналізу власного досвіду роботи, оцінювання ефективності застосованих інноваційних підходів, визначення шляхів покращення фахової діяльності та самовдосконалення.

До критеріїв сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи віднесено мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, творчо-креативний критерії, до кожного з яких визначено показники. Установлено чотири рівні сформованості: низький, середній, достатній і високий.

Розкрито зміст і структуру педагогічного експерименту з формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки у ЗВО, встановлено його етапи, актуалізовано мету й завдання в розрізі кожного з них. Сплановано дослідно-експериментальну роботу за такими етапами: пілотажним, констатувальним, формувальним та аналітико-узагальнювальним.

Пілотажним етапом дослідно-експериментальної роботи було встановлено відмінність між необхідним та реальним рівнем інноваційної компетентності майбутніх випускників бакалаврату з соціальної роботи у ЗВО. На констатувальному етапі було встановлено низькі рівні сформованості інноваційної компетентності студентів ЗВО за усіма чотирма критеріями, що стало основою для цілеспрямованого впровадження авторської моделі в освітню практику ЗВО. На формувальному етапі дослідно-експериментальної роботи реалізовувалася авторська модель формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи в процесі професійної підготовки у ЗВО, яка перевірялася на ефективність у порівнянні із традиційними моделями фахової підготовки таких фахівців в Україні. У результаті проведеного експерименту встановлено вагоме зростання рівнів сформованості інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи, що навчалися за авторською моделлю, що і підтвердило її ефективність.

Висновки до дисертації є досить інформативними, розкривають зміст теми та висвітлюють послідовне виконання завдань дослідження.

Додатки репрезентують достатню доказову базу щодо практичного впровадження розробленої моделі підготовки майбутніх учителів до формування комунікативної культури в учнів ліцеїв та демонструють її практичну значущість.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації. Основні положення дисертації викладено у 17 публікаціях, з яких стаття у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 9 тез наукових доповідей.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання науки, освіти і суспільства в умовах сучасних викликів: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 2025 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Towards a Holistic Understanding: Interdisciplinary Approaches to Tackle Global Challenges and Promotion of Innovative Solutions» (м. Дніпро, 2025 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток лідерського потенціалу жінок в академічному середовищі: міжнародний досвід для потреб розбудови України» (м. Київ, 2024 р.); Міжнародній очно-дистанційній науково-практичній конференції молодих вчених «Сучасні гуманітарні дослідження молодих науковців у глобалізаційному світі: виклики, інновації, безпека» (м. Київ, 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет конференції з міжнародною участю «Творча спадщина В. О. Сухомлинського у контексті викликів воєнного часу» (м. Кропивницький, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови:

виклики для України та світу» (м. Київ, 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників (до 200-річчя К. Ушинського і 125-річчя НУБіП України)» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Якість вищої освіти: українська національна система та європейські практики» (м. Київ, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць» (м. Київ, 2018 р.).

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація є результатом самостійного дослідження, в якому авторка коректно використовує посилання на опрацьовані джерела, дотримуючись принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи теоретичні й практичні здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі моменти дискусійного характеру:

1. У підрозділі 2.3 «Методика формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у ЗВО» досить детально описано методи, що включені до організаційно-діяльнісного блоку моделі. Про те, на нашу думку, у підрозділі мало приділено уваги опису системної взаємодії та застосування відповідних методів навчання.

2. У підрозділі 1.3 «Практика формування інноваційної компетентності майбутніх фахівців у професійній підготовці» частково відсутній системний виклад наявного освітянського досвіду з позиції вирішення виокремлених суперечностей у підготовці бакалаврів з соціальної роботи, що ускладнює розуміння їх місця і завдань у досліджуваній проблемі.

3. У підрозділі 2.1 дисертації авторка детально надає характеристику обґрунтованим педагогічних умов та шляхам їх реалізації. На нашу думку, робота набула б довершеності, якби дисертантка більш конкретизовано описала б шляхи реалізації умов у висновках другого розділу.

4. У тексті дисертації трапляються орфографічні й пунктуаційні помилки.

Висновок. Аналіз дисертації, опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація Нагорної Катерини Володимирівни на тему: «Формування інноваційної компетентності бакалаврів з соціальної роботи у процесі професійної підготовки» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладення її основних результатів, відповідає вимогам спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня

2022 року, а її автор Нагорна Катерина Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Офіційний опонент професор кафедри педагогіки та психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II, доктор педагогічних наук, професор Тетяна КУЧАЙ